

САРАНА

Леся Анатоліївна

УДК 334.724.4:332

СУКАЧ

Олена Миколаївна
sukach.o.m@gmail.comРЕГІОНАЛЬНІ КЛАСТЕРИ:
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ТА
ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНУTHE REGIONAL CLUSTERS:
COMPETITIVENESS AND ECONOMIC
GROWTH OF THE REGIONк.е.н., доцент кафедри,
Східноєвропейський
університет економіки і
менеджментук.е.н., доцент кафедри,
Східноєвропейський
університет економіки і
менеджменту

Сучасна практика забезпечення регіонального розвитку значно змінилася за останнє десятиліття. Вагомого значення набувають питання використання регіональних кластерів, як дієвого інструменту забезпечення розвитку регіонів. У статті досліджено та визначено – роль і місце регіональних економічних кластерів, як організаційно-економічних ресурсів регіонального розвитку. За результатами дослідження обґрунтовано підходи формування регіональних економічних кластерів, які сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності регіональної економіки.

* * *

Современная практика регионального развития значительно изменилась за последнее десятилетие. Большое значение приобретают вопросы использования региональных кластеров, как действенного инструмента обеспечения развития регионов. В статье исследованы и определены – роль и место региональных экономических кластеров, как организационно-экономических ресурсов регионального развития. По результатам исследования обоснованы подходы формирования региональных экономических кластеров, которые будут способствовать повышению конкурентоспособности региональной экономики.

* * *

Introduction. Regional-scale economic development practice has evolved considerably in the past few decades. Interest in regional clusters and their role in economic development has grown substantially over the last several years among academics, economic development professionals, and firm managers. The main reasons have been the increased intensity of interregional and international competition in the world economy, the apparent shortcomings of traditional regional development models and policies, and the emergence of successful clusters of firms and industries in many nations around the world. One result has been a proliferation of cluster-based economic development policies.

Purpose. The article is related to functional priorities of modern development of regional economy. It deals with the role of regional economic clusters as organizational and economic territorial resources for development of the region.

Results. Research over the last decade has shown that regional clusters are a prominent feature of successful and growing economies: They drive competitiveness and entrepreneurship, and underlie new business growth. Cluster-based economic development practice is shown to involve significant parts reasoned decisions and unrealistic aspirations, and seems well-suited to encouraging a dual focus on firms currently in the region and those which might locate there. This last finding is likely to be one of the enduring strengths of cluster policy, in that it forces economic development organizations to take the concerns of local firms seriously while allowing a large role for traditional marketing and recruitment.

Conclusion. However, the existence of a cluster will in itself not strengthen the competitiveness of a region. One of the central tenets of the cluster-based model of economic development is that the most economically successful regions have managed to knit together companies, teaching and research institutions, and government at multiple levels to create uniquely competitive industries. The success of the has been the forging of new relationships and partnerships in region between industry, government, the university and other agencies or non-profit entities, the increased understanding of economic development issues in region. Cluster based economic development policy is now deployed world-wide through new organizations or institutions focused on collaboration and collective action that are neither government agencies nor private, for-profit firms.

Ключові слова: кластер, регіон, економічний кластер, ресурси, регіональний розвиток, суб'єкти господарювання

Ключевые слова: кластер, регион, экономический кластер, ресурсы, региональное развитие, субъекты хозяйствования

Keywords: cluster, region, economic cluster, resources, regional development, subjects of management

ВСТУП

Забезпечення сталого розвитку, на етапі децентралізації, вимагає максимального використання ресурсного потенціалу регіону. В умовах обмеженості бюджетних ресурсів та недостатності власного капіталу, розвиток регіонів неможливий без інвестиційної підтримки, як з боку уряду, так й приватного капіталу. Вагомого значення набуває питання подальшого впровадження та вдосконалення створення регіональних кластерів. Адже концепція кластерного розвитку регіонів дозволяє по-новому оцінити потенційні мож-

ливості регіону, бізнесу та уряду, щодо забезпечення конкурентоспроможності вітчизняної економіки.

Сучасний етап економічного розвитку, визначає, що кластери, в основному, формують регіональні інноваційно-промислові об'єднання, які підтримуються на місцевому рівні.

Дослідження теорії кластерів, у сучасній науковій літературі, поділяються на два блоки. Прихильники погляду щодо кластероутворення з позиції регіонального підходу (І.Г. фон Тюнен, М. Вебер, А. Сміт, П. Савицький, Й. Шумпетер та інші), вважають, що

визначальним формуванням кластерів є отримання зовнішніх ефектів, пов'язані з масштабами виробництва. У свою чергу А. Арзуманян, М. Войнаренко, М. Енрайт, П. Потье, С. Соколенко та інші вивчають внутрішні фактори розвитку [5, с. 9-10].

Проте, не зважаючи на значну кількість досліджень у цій царині, і до тепер, питання створення регіональних кластерів потребують подальшої наукової розробки, теоретико-методологічного обґрунтування, а також створення відповідної методологічної та правової бази. Також існує проблема державної підтримки створення регіональних економічних кластерів.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Основою дослідження є аналіз сучасних принципів та підходів щодо теорії кластероутворення, а також обґрунтування пропозицій стосовно створення та функціонування регіональних кластерів, які забезпечать конкурентоспроможність регіональної економіки та сталий регіональний розвиток.

РЕЗУЛЬТАТИ

У сучасній літературі зустрічаються різні визначення терміну «кластер». Узагальнюючи наукові розробки вітчизняних та західних учених [1, 2, 7, 10], під кластерами доцільно розуміти:

- регіонально обмежені форми економічної активності в межах споріднених секторів, зазвичай прив'язаних до наукових установ;
- обмежений виробничий сектор, споріднені етапи виробничого процесу якого створюють основу кластера;
- високорозвинені галузі регіону, які формують основу його фінансового потенціалу.

Поряд із загальним поняттям «кластер» виділяються поняття «промисловий кластер», «регіональний кластер», «регіональний промисловий кластер», «економічний кластер», «інноваційний кластер» та інші.

Наприкінці ХХ ст., в економічному вжитку, з'явився поняття «економічний кластер». Засновником якого був М. Портер, який обґрунтував, що конкурентоспроможність підприємства багато в чому визначається конкурентоспроможністю його економічного оточення, конкурентоспроможності галузі не розповсюджуються рівномірно по всій економіці країни, а об'єднуються в так звані кластери [7, 8].

Отже, економічні кластери, на думку Е. Фезера – це не лише пов'язані галузі та інституції, а швидше інститути, що пов'язані між собою, конкурентоспроможність яких визначається їхніми взаємозв'язками [11]. У свою чергу, регіональні кластери – це промислові кластери, які сконцентровані географічно та мають спільний ринок праці й інфраструктуру (М. Бергам та Е. Фезер) [10].

На думку, К. Дудкіної «регіональні кластери – це кластери, які забезпечують важливе бачення внутрішніх властивостей виробничого потенціалу регіону та обмежень, що існують для їх майбутнього розвитку [3, с. 8]. Вона вважає, що кластери є конкурентоспроможною організаційною формою територіально-ієрархічної моделі виробництва з різними рівнями локалізації, які дають максимальний господарсько-соціальний ефект через мінімізацію видатків у порівняно

подібних галузях [3, с. 11].

Світовий досвід показав, що кластерний підхід дозволяє підвищити ефективність взаємодії приватного сектора, держави, торговельних та професійних асоціацій, дослідницьких та освітянських закладів в інноваційному процесі [1].

Учасники кластера здійснюють співробітництво на засадах довгострокових та стійких зв'язків, але при цьому на створюється юридична особа. Позаяк, кластерний підхід формує такий економічний механізм взаємовідносин, що дозволяє отримувати прибуток, еквівалентний витратам усіх учасників кластера. Економічний кластер може бути більш ефективним, якщо створюється за принципом «знизу до гори». Тобто, з метою підвищення власної конкурентоспроможності, представники бізнесу приймають рішення про об'єднання, з метою завоювання певних сегментів ринку. Відтак, при створенні економічного регіонального кластера, доцільним є переважання принципу кооперації.

Отже, перевагами організації бізнесу в межах регіональних економічних кластерів є: отримання інтеграційного та синергетичного ефектів. Тобто, не зважаючи на форму представлення бізнес може отримувати результативність, інтегруючись у регіональний простір. Синергетичний підхід, у свою чергу, передбачає – отримання вигоди не від об'єднання ресурсів, а шляхом використання можливостей структур що входять до кластера [6].

Через призму виконаного дослідження, щодо поняття кластерів, їхнього різновиду та принципів створення, нами обґрунтовано підхід визначення економічного регіонального кластера, на основі його складових (рис. 1).

На основі зазначених підходів, характерними ознаками регіональних економічних кластерів доцільно є:

наявність конкурентних переваг, що дозволяють займати більше вигідні позиції на міжнародних та національних ринках, а також високого експортного потенціалу учасників кластера;

економічно-вигідне розташування регіону, наявність ресурсного та інтелектуального капіталу, для формування конкурентних переваг створення кластера;

об'єднання великої кількості представників бізнесу та влади спрямоване на досягнення позитивного ефекту кластерної взаємодії;

створення системи ефективної взаємодії між учасниками кластера;

значні показники темпів росту нових робочих місць, прибутків і рентабельності учасників кластера тощо.

Таким чином, економічний регіональний кластер, як просторова економічна система, має відповідати таким критеріям:

- об'єднання може бути представленим в особі одного суб'єкта господарювання;
- учасниками економічного регіонального кластера можуть бути товариства, що є суб'єктами цивільно-правових відносин;
- єдина політика взаємодії для всіх учасників кластера тощо.

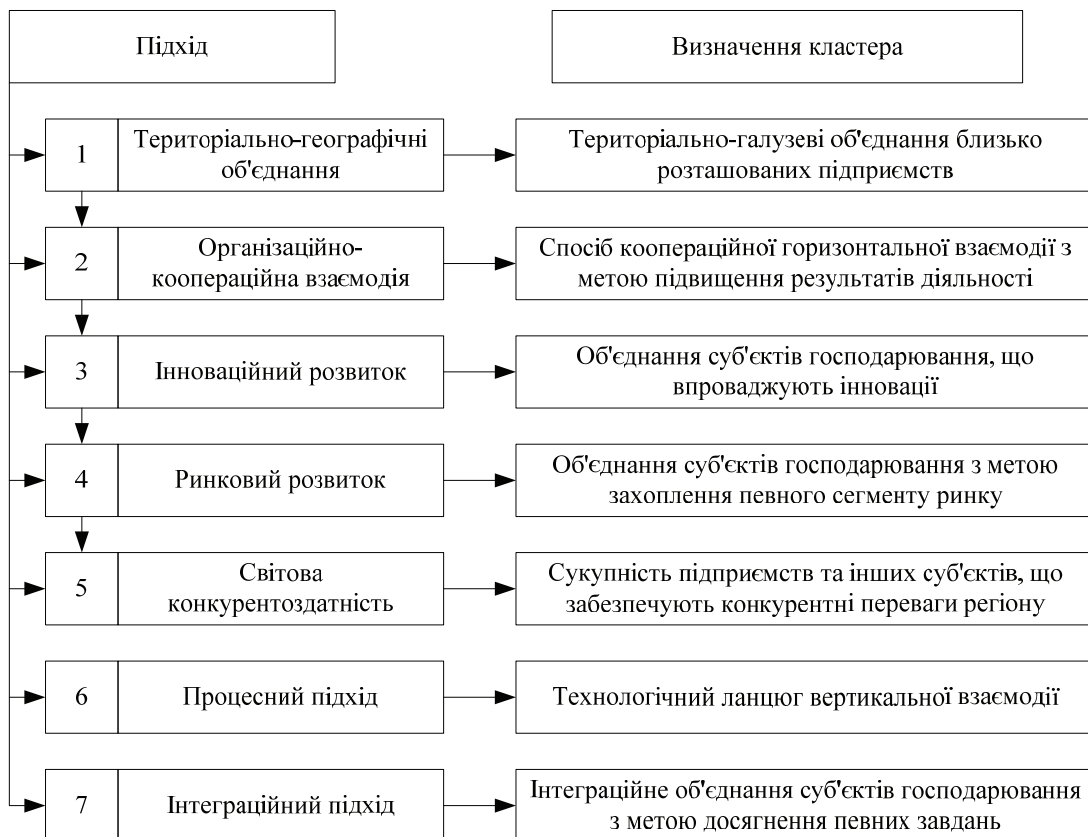

Рис. 1. Визначення регіональних економічних кластерів на основі інтегрованих підходів [побудовано авторами]

Але без участі та підтримки з боку уряду, неможливе ані створення, ані ефективне функціонування регіональних економічних кластерів [4]. Відтак, з метою підтримки організаційного розвитку економічних регіональних кластерів із боку уряду, доцільним є впровадження таких заходів [9]:

формування координаційних заходів, щодо створення спеціалізованих кластерів;

розробка загальнодержавної стратегії, спрямованої на створення сприятливих умов розвитку регіонального економічного кластера, його функціонування, заснованої на аналізі витрат та вигод розвитку кластера;

установлення ефективної інформаційної взаємодії між учасниками кластера;

реалізація заходів щодо стимулювання співпраці між суб'єктами господарювання, що є учасниками регіонального економічного кластера тощо.

ВИСНОВКИ

Отже, кластерна організація дозволяє досягнути максимальної ефективності функціонування суб'єктів-учасників кластера, оскільки вони об'єднуються з метою досягнення економічної ефективності власної діяльності, мають спільні зв'язки, розширений доступ до виробничих, трудових та фінансових ресурсів, та каналів збуту продукції чи послуг. А, саме, регіональні економічні кластери виступають складовим механізмом взаємодії інституцій регіону в межах реалізації стратегії розвитку регіону. Подальший розвиток регіональних економічних кластерів сприятиме узгодженості галузевих програм із програми соціально-економічного розвитку регіону.

Тому, сучасний розвиток регіональних економіч-

них кластерів є ефективним способом залучення прямих іноземних інвестицій, та перспективною організаційною формою управління соціально-економічними процесами в регіонах. Саме вони сприятимуть швидкому економічному зростанню, відродженню вітчизняного виробництва, розвитку виробничої співпраці на основі спеціалізації й кооперування, підвищенню ефективності інноваційного розвитку регіонів.

Поряд із діяльністю бізнесу, щодо створення та реалізації регіональних економічних кластерів, держава має не лише сприяти формуванню кластерів, але й стати учасником нових підприємств, які раніше навіть не контактували між собою. У свою чергу, це дозволить створити нові варіанти партнерств, мобілізувати ресурси малого та середнього бізнесу з метою зміцнення конкурентоспроможності регіональної економіки та забезпечення сталого, як регіонального, так і загальнодержавного розвитку.

Список використаних джерел

1. Вишнякова І.В. Досвід становлення та розвитку кластерів в окремих країнах північної, східної і центральної Європи. Вісник Запорізького національного університету. 2011. № 1 (9). С. 184-193.
2. Волкова Н.Н., Сахно Т.В. Промышленные кластеры. Полтава: АСМІ, 2005. 282 с.
3. Дудкіна К.А. Кластери як форма ринкової централізації в умовах сучасних світогосподарських відносин: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук. Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України. Київ, 2004. 15 с.
4. Кластери та інноваційний розвиток України. Український фонд підтримки підприємництва. URL: http://ufpp.gov.ua/ckfinder/userfiles/files/lib_bissnes/klasterS.pdf
5. Формування територіальних кластерів як інстру-

менту регіонального розвитку: наук. розробка / В.В. Мамонова, Ю.О. Куций, О.М. Макаренко та ін. К., 2013. 36 с.

6. Паньков В.С. Реалізація методології кластерних технологій у системі регіонального менеджменту. Бізнес у законі. 2010. №1. С. 271-274.

7. Портер М. Конкуренція [перекл. з англ.]. М.: В-во будинок "Вільямс", 2006. 608 с.

8. Портер М. Міжнародна конкуренція. М.: Міжнародні відносини, 1993. 896 с.

9. Посібник з кластерного розвитку. Україна. Послуги з підтримки МСП в пріоритетних регіонах. EuropeAid/121495/C/SV/UA. URL: <http://economymk.gov.ua/download/books/ClusterHandbookUkr.pdf>.

10. Bergman E.M., Feser E.J. *Industrial and Regional Clusters: Concepts and Comparative Applications*. Morganton, WV: Regional Research Institute, West Virginia University. 1999. <http://www.rri.wvu.edu/regscweb.htm>.

11. Feser E.J. *Old and New Theories of Industry Clusters*. London, 1998.

References

1. Vyshniakova, I. Experience of formation and development of clusters in certain countries of northern, eastern and central Europe. *Herald of Zaporizhia national university*, no. 1 (9), pp. 184-193. (in Ukrainian)

2. Volkova N., Sakhno T. *Industrial clusters*. Poltava: ASMI. 2005. 272 p. (in Ukrainian)

3. Dudkina K. Clusters as market centralization form under conditions of modern world economic relations. Manuscript.

The Institute of world economy and international relations of the Ukraine National Academy of Sciences, Kyiv. 2004. 15 p. (in Ukrainian)

4. *Clusters and Innovative Development of Ukraine*. Ukrainian Foundation for Entrepreneurship Support. URL: http://ufpp.gov.ua/ckfinder/userfiles/files/lib_bissnes/klasterS.pdf (in Ukrainian)

5. Mamonova V., Kouts Y., Makarenko O. et.al. *Formation of territorial clusters as an instrument of regional development*. Kyiv: NADU, 2013, 36 p. (in Ukrainian)

6. Pankov V. *Implementation of the cluster technology methodology in the system of regional management*. *Business in the law*. 2010. №1. pp. 271-274. (in Ukrainian)

7. Porter M.E. *Competition*. Moscow: Publishing house "Williams", 2006. 608 p. (in Russian)

8. Porter M. *International competition*. Moscow: Publishing house "Williams", 1993. 896 c. (in Russian)

9. *Guide to cluster development. Ukraine: SME Support Services in Priority Regions*. EuropeAid/121495/C/SV/UA. URL: <http://economymk.gov.ua/download/books/ClusterHandbookUkr.pdf> (in Ukrainian)

10. Bergman E.M., E.J. Feser. *Industrial and Regional Clusters. Concepts and Comparative Applications*. Morganton, WV: Regional Research Institute, West Virginia University. <http://www.rri.wvu.edu/regscweb.htm>.

11. Feser E.J. *Old and New Theories of Industry Clusters*. London, 1998.